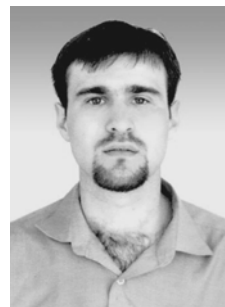

Микола Алексієвець, Ярослав Секо

ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ЕВОЛЮЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ В ПЕРІОД НЕЗАЛЕЖНОСТІ

У статті проаналізовано еволюцію української зовнішньої політики періоду незалежності в контексті цивілізаційного дискурсу.

Ключові слова: українська зовнішня політика, незалежність, сучасний світовий розвиток, цивілізаційний підхід.

Успішний розвиток держави визначається збалансованістю та взаємозв'язком її внутрішньої та зовнішньої політики. З огляду на це досвід українського державотворення не може не враховувати загальносвітові тенденції. Власне це й спостерігаємо впродовж останніх вісімнадцяти років побудови власної незалежної держави. Однак, якщо практичне здійснення внутрішньої політики на початках ґрунтувалося на певних традиціях організації життя, інтелектуальному і фаховому потенціалах суспільства, рівні управлінської культури, то у випадку здійснення зовнішньої політики такий практичний досвід був відсутній. Будучи впродовж багатьох років представленою на міжнародній арені, українська дипломатія жодного кроку не робила самостійно, а лише слідувала в фарватері радянської політики. Звідси відомий парадокс перших років незалежності – маючи власних дипломатів, Українська держава ще не мала власної зовнішньополітичної концепції.

У межах даної статті аналізуватимемо еволюцію української зовнішньої політики в контексті цивілізаційного дискурсу. Як відомо, цивілізаційний підхід на сьогодні постає одним із можливих варіантів пояснення сучасного світового розвитку. Початково розроблений в працях Н. Данілевського, А. Тойнбі, О. Шпенглера, він застосовується сучасними науковцями, зокрема: П. Левісом, Й. Нільсеном, С. Кастелесом, М. Діпом, Р. Чичак-Чандом, М. Мітчелом, Д. Расселом, А. Панаріним, М. Михальченком, О. Дергачовим, О. Кіндратець. Найоригінальніший погляд на проблеми сучасного світу запропоновано американським політологом С. Гантінгтоном у концепції “Протистояння цивілізацій”.

Особливістю цивілізаційного підходу є уявлення про те, що історичний розвиток відбувається як поліцентричний нелінійний рух, а цивілізації є його основними суб'єктами. При цьому кожна цивілізація розглядається як нелінійне утворення монадного характеру, в якому відтворюється і уособлюється всесвітньо-історичний процес в цілому [1, с. 407]. Цивілізації знаходяться між собою у різноманітних відносинах аж до протистояння, що впливає з іманентної властивості кожної з них вмістити в собі цілий світ, надати власній культурі глобального поширення. У той же час цивілізаційний підхід не виключає традиційних уявлень про світ як сферу існування й діяльності окремих націй.

Розрізнити нації і цивілізації важко в тому випадку, коли нації і є цивілізаціями, як, наприклад, Індія чи Китай. Однак, фундаментальна різниця полягає в тому, що нації визначають себе в культурних образах, а цивілізації – в смислообразах. Нації не завжди осмислюють себе в філософії, а цивілізації намагаються створювати філософію світового рівня. Нації виробляють продукти, які продають сусіднім країнам, а цивілізації – світові

бренди. Нації діють як самобутні культури, цивілізації – як рефлексивно-універсальні культури. Нації бачать себе як винятково унікальні культурні явища. Цивілізації осмислюють себе як універсальні утворення так, що ніби інших цивілізацій і не потрібно, бо вони мають усе. Нації не мають всього і їм бракує ресурсів та мотивації, щоб мати все своє, тому вони змушені переймати частки чужої універсальності. Виходячи з такої дворівневості, можна говорити не лише про зіткнення цивілізацій, але й про зіткнення цивілізацій і націй, бо саме цивілізації сьогодні поглинають нації [2].

Українська зовнішня політика все ще перебуває в стані формування, адже в дипломатії саме традиції й досвід завжди були основою, а дипломатична служба з її консервативним етикетом і показовою неквапливістю й витримкою досі залишається однією із елітарних сфер людської діяльності. Незважаючи на коротку історію ведення власної зовнішньої політики, науковці виділяють в ній кілька етапів. Кожен із них визначається особливістю внутрішньої ситуації, власними досягненнями і помилками, зовнішньополітичними орієнтаціями та міжнародною кон'юнктурою, а також носив, або носить значне навантаження суб'єктивного чинника, вираженого в особі Президента України. С. Віднянський і А. Мартинов виділяють у зовнішній політиці України три періоди: 1) адаптаційний (1991–1994); 2) зовнішня політика Президента Л. Кучми (1994–2004); 3) зовнішня політика президента В. Ющенка (2004–...) [3, с. 35].

Головним завданням першого періоду стало забезпечення міжнародного визнання України іноземними країнами, налагодження двосторонніх відносин з ними, розбудова договірно-правової бази та розвиток рівноправного співробітництва, забезпечення міжнародного визнання державних кордонів і територіальної цілісності України, відкриття дипломатичних представництв за кордоном. Ці завдання були в цілому виконані. Так, якщо на 1 січня 1992 р. незалежну Україну визнали 68 держав, то станом на відповідний період 1994 р. їх нараховувалося 149, з числа яких із 132 країнами було встановлено дипломатичні відносини. У 1992 р. було відкрито 18 посольств України, зокрема, Великій Британії, Італії, Канаді, Німеччині, США, та в таких стратегічно важливих для України державах як Польща та Росія, а також в Австрії, Бельгії, Білорусі, Греції, Грузії, Ізраїлі, Ірані, Румунії, Угорщині, Фінляндії, Чехії. Також засновано три Генеральні консульства України в Нью-Йорку, Чикаго та Мюнхені. У 1993 р. було відкрито 15 закордонних представництв: посольства України в Аргентині, Болгарії, Гвінеї, Естонії, Єгипті, Індії, Китаї, Литві, Молдові, ОАЄ, Словаччині, Узбекистані, Франції, Швейцарії та Генеральне консульство в Торонто. У 1994 р. вдалося відшукати резерви для заснування посольств України в Казахстані, Кубі та Туреччині, а в Гданську та Стамбулі – Генеральних консульств. На кінець 1995 р. в системі Міністерства закордонних справ України налічувалося 46 закордонних дипломатичних установ. Активно здійснювалося відкриття дипломатичних представництв в Україні. На початок 1994 р. функціонувало 50 іноземних посольств, 5 представництв міжнародних організацій, а також 7 консульських установ. На кінець 1994 р. були акредитовані послы 78 держав, з них 55 із резиденцією у Києві [4, с. 627].

З цивілізаційної точки зору цей період є маловиразним, оскільки в намірах політиків переважали швидше емоції, аніж розрахунок. Він відбувався в умовах “кінця історії”, популярної в наукових колах початку 1990-х років концепції Ф. Фукуями. Під “кінцем історії” американський футуролог розумів не загальний апокаліпсис, а завершення ідеологічної еволюції людства й універсалізацію західної ліберальної демократії як остаточної форми правління. Фашизм і комунізм, які були альтернативами їй у ХХ ст., зазнали логічного фіаско. Отож, саме ліберальна демократія, що утвердилася як своєрідний ідеальний світ, мала визначити, в кінцевому підсумку, світ матеріальний [5, с. 233].

Демократичний пафос перших років незалежності сприяв інерційному вибору в бік західної цивілізації, що можна було зрозуміти намаганням врятуватися від розрухи й хаосу, породжених розпадом СРСР. Намагання дистанціюватися від Російської Федерації та вийти з тіні дипломатії Кремля ставало ключовим чинником формування власної зовнішньополітичної ідентичності. Україна презентувала себе як миролюбна держава, готова

до тісних і взаємовигідних відносин із усіма країнами при умові визнання її суверенітету. При цьому найреальнішим кроком в утвердженні такого позитивного іміджу стала добровільна відмова від ядерної зброї.

Але вже в цей час стала відчутною вибірковість Заходу щодо намагання постсоціалістичних країн, у тому числі й України, інтегруватися в його середовище. Не варто забувати, що на початках Захід не був зацікавлений у незалежності України (чого варта хоча б відповідь у 1990 р. М. Тетчер на запитання про можливість української незалежності й встановлення україно-британських відносин: “Британія не веде окремих переговорів з Аляскою чи Каліфорнією”). Сприймавши незалежність пост-фактум, міжнародне визнання України Захід поставив у пряму залежність від відмови від ядерної зброї. Позиція дипломатичного шантажу без належних гарантій з боку Заходу, на нашу думку, стала характерною рисою взаємовідносин із Україною, що зберігає свою актуальність до сьогодні.

Власне, така цивілізаційна невизначеність відобразилася на головному документі, що визначає основні напрямки зовнішньої політики України – Постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 р. “Про основні напрямки зовнішньої політики України”. Зокрема, в преамбулі вказувалося, що “Становлення України як незалежної демократичної держави відбувається в період кардинальних політичних і економічних зрушень в українському суспільстві та історичних змін в системі міжнародних відносин, які характеризуються виникненням нових незалежних держав, появою нових регіональних центрів сили в міжнародних відносинах, переходом від ери конфронтації до ери відкритості й співробітництва, зникненням військово-політичного та ідеологічного протистояння в Європі. Процес державотворення і побудови вільного громадянського суспільства в Україні збігається з її поступовим входженням до світового співтовариства і пошуками нею свого місця в сучасному складному, різноманітному і суперечливому світі” [6].

Виходячи з цього, членство України в Європейських Співтовариствах (Європейському Союзу), а також інших західноєвропейських або загальноєвропейських структурах було визначено перспективною метою української зовнішньої політики. Паралельно з цим вказувалося, що Україна, враховуючи особливості її історичного розвитку, специфіку геополітичного положення й економічних взаємин, вважає українсько-російські відносини стратегічно важливими та пріоритетними.

Важливими кроками на шляху зміцнення міжнародно-правового статусу України, її входження до світового співтовариства як суверенного суб’єкта міжнародного співжиття стала низка відповідних документів Верховної Ради України. Виділимо наступні з них: “Про правонаступництво України” (12 вересня 1991 р.), “До парламентів і народів світу” (5 грудня 1991 р.), “Про дію міжнародних договорів на території України” (10 грудня 1991 р.), “Про встановлення дипломатичних відносин із державами – суб’єктами колишнього СРСР” (11 грудня 1991 р.), “Про Звернення Верховної Ради України до Північно-Атлантичної Асамблеї (ПАА)” (3 червня 1992 р.), “Про ратифікацію договору між СРСР і США про скорочення і обмеження стратегічних наступальних озброєнь”, підписаного у Москві 31 липня 1991 р., “Протоколу до підписаного в Лісабоні від імені України 23 травня 1992 р.” (18 листопада 1993 р.), “Про приєднання України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 р.” (16 листопада 1994 р.). Це були документи загального характеру, які засвідчили вступ України на міжнародну арену як самостійного суб’єкта. На тому етапі вони доповнювалися й іншими важливими заявами та зверненнями Верховної Ради України, пов’язаними, зокрема, з подоланням наслідків чорнобильської катастрофи (5 лютого 1991 р.), із Заявою румунського парламенту “Про Пакт Ріббентропа-Молотова і його наслідки для Румунії” (5 липня 1991 р.), з подіями у Сараєво (21 серпня 1992 р.), щодо статусу Республіки Крим та м. Севастополя (4 березня 1993 р.), за результатами трьохсторонньої зустрічі президентів України, США та Росії (14 січня 1994 р.) тощо [7, с. 26].

Реалізуючи практично, вище перераховані документи, Україна взяла курс на тісне співробітництво з такими міжнародними організаціями як Рада Європи, Нарада (згодом Організація) з безпеки і співробітництва в Європі, Рада Північноатлантичного співробітництва та Північноатлантичної Асамблеї з перспективою приєднання до деяких із них. Сюди також потрібно додати продовження участі України в роботі ООН, МОП, ЮНЕСКО, ЮНІДО, МАГАТЕ, ВООЗ, однак, вже в новій якості – незалежної держави. Така зовнішньополітична активність випливала із необхідності забезпечити міжнародні гарантії для України у питаннях безпеки й територіальної цілісності.

У даний період логіка національного державотворення змушувала українських дипломатів активно працювати не так на західному векторі, що мав легітимізувати Українську державу, як на східному. Адже розпад СРСР зумовлював потребу врегулювання на цій підставі конфліктів, що виникли та формування нового типу відносин між його колишніми складовими. Саме цим характеризувалася політика на пострадянському просторі. Тут потрібно підкреслити, що участь України в СНД мала цілком прагматичні цілі й не передбачала тісної інтеграції. Україна не підтримувала спроб інституціалізації форм міждержавного співробітництва, здатної перетворити Співдружність на наддержавну структуру конфедеративного чи федеративного типу. Україна у ставленні до СНД виходить, насамперед, із реалій економічної доцільності існування Співдружності, розвитку тісних і взаємовигідних торговельно-економічних відносин між державами-учасниками. Від самого початку процесу формування СНД наша держава виступала з пропозиціями, які передбачали трансформування СНД в раціональний механізм економічного співробітництва, спрямований на створення зони вільної торгівлі з урахуванням вимог ГАТТ/СОТ, оптимізацію її структури, створення ефективного механізму сприяння інтеграції країн СНД у світовий економічний простір. Верховна Рада й Президент України Л. Кравчук ретельно сліdkували за тим, щоб співдружність країн не переросла у воєнно-політичний блок, а тим більше – у новий варіант Радянського Союзу. За 1992–1993 рр. Радою голів держав і Радою голів урядів СНД було схвалено близько 400 угод, рішень та інших документів, зокрема й такі, що надавали інститутам Співдружності наддержавні функції, розширюючи шлях до всеохопної інтеграції. З цієї кількості Україна підписала не більше 200 документів, які не загрожували її суверенітету [4, с. 627].

Вирішальну роль для становлення власної концепції зовнішньої політики склали відносини з Російською Федерацією, які отримали статус стратегічних. Дипломатичні відносини між Україною й Росією встановлено 14 лютого 1992 р. Від початку вони будувалися на спробах Кремля нав'язати українській стороні свій погляд на міжнародну політику, характер міждержавних відносин, суперечливі питання щодо кордонів, флоту чи активів СРСР, і намаганнях Києва добитися від свого північного сусіда рівноправних умов. На нетривалий час Росія відмовилася від позиціонування себе як геополітичного цивілізаційного центру. В її дипломатичних колах популярною була концепція атлантизму, провідником якої був міністр закордонних справ РФ А. Козирев. Вона передбачала орієнтацію на західну модель розвитку, неконфронтаційне бачення сучасних міжнародних відносин, відкидання примату сили у вирішенні міжнародних проблем, оптимізм у оцінці розпаду СРСР і в оцінці міжнародної ситуації в цілому. США та Західна Європа бачились головними союзниками і партнерами, як на міжнародній арені, так і в проведенні демократичних реформ у Росії [8, с. 913].

За таких умов українська дипломатія мала хороший шанс, аби дистанціюватися від Росії, і, спираючись на західні країни, розпочати трансформаційні процеси, які б наблизили Україну до Європи. Так, як це зробили країни Центрально-Східної Європи. Однак, будемо відверті, тоді для цього в Україні не існувало необхідних передумов. Зокрема, на перший план вийшли внутрішні проблеми, пов'язані з подоланням економічної кризи та становлення державності, в еліти та й суспільства не було чіткого бачення власного місця в новому світі, який прийшов на зміну звичному радянському укладу життя, на міжнародній арені Україна не мала позитивного іміджу, а її дипломати були представниками радянської школи. Ці фактори, значною мірою, сприяли утвердженню думки про те, що інтеграція України в європейські структури можлива лише

спільно з Росією. Тим самим, закладалися основи майбутнього зовнішньополітичного курсу президента Л. Кучми.

Інерційний вибір у бік західної цивілізації в другий період української зовнішньої політики (1994–2004 рр.) став осмисленим і, навіть, значною мірою прагматичним. “Багатовекторність” як зовнішньополітична концепція стала спробою українських політиків дати відповідь на глобальні виклики. Останні проявилися в формуванні багатополосного світу, в основі якого, окрім іншого, лежить конкуренція і взаємодія між цивілізаціями. В середині 1990-х ще не відчувалося конфліктності між ними, і, водночас, надзвичайно спокусливо виглядали переваги західної цивілізації. На фоні кризи православної цивілізації, що ототожнюється з Росією, й несформованістю власної ідентичності, для українських політиків діалог із Заходом виглядав доволі перспективно. При цьому, погодимося з А. Гальчинським, що економічна аргументація української політики щодо інтеграції в Європу була відсутня, а розглядалася виключно як політичний проект [9, с. 18]. При цьому рух в Європу, на думку творців української зовнішньої політики, мав узгоджуватися з іншими векторами. Не випадково, характер стратегічних отримали відносини з США, Росією, Польщею та рядом інших країн.

Суттєвою ознакою прозахідного курсу стало налагодження тісної співпраці з США. 25 грудня 1991 р. вони визнали незалежність України, а 2 січня 1992 р. встановили з нею дипломатичні відносини. Л. Кучма розумів, що поліпшення відносин із цим світовим лідером можливе тільки в одному випадку ядерного роззброєння. Він зміг переконати в цьому парламентаріїв і 16 листопада 1994 р. Верховна Рада ухвалила рішення про приєднання України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. Незабаром після цього (19–23 листопада) відбувся державний візит Президента України до США, під час якого було підписано Хартію українсько-американського партнерства, дружби та співробітництва. У налагодженні подальших взаємин велику роль відіграла міждержавна комісія Кучма – Гор. Загалом, роки правління демократа Б. Клінтона визначалися позитивним балансом двосторонніх відносин. Натомість прихід до влади в США Дж. Буша-молодшого їх значно ускладнив. Різниця в підходах двох американських адміністрацій до відносин із Україною коригувалася в залежності від відносин із Росією. На початок 2000-х років, у часи першої каденції Дж. Буша в США та В. Путіна в Росії припадає тісна співпраця, особливо в питаннях боротьби зі світовим тероризмом. На цьому фоні відносини з Україною почали розглядатися американцями як вторинні. Більше того, після подій, пов’язаних зі “справою Гонгадзе”, “касетним скандалом”, а на міжнародній арені – з продажем українських “Кольчуг” Іраку ці відносини ускладнилися. І вже на пражському саміті НАТО у листопаді 2002 р. організатори змушені були розсаджувати лідерів країн-учасників за французькою абеткою, аби Президенти США і України не опинилися поруч.

Загалом, на початок 2000-х років у взаємовідносинах України зі США, а також із великими європейськими країнами чітко простежувалася тенденція врахування думки Росії. Україні не вдалося довести власні відносини з Німеччиною, Францією, Великою Британією до рівня стратегічних. Жодна з них не побачила в Україні справді потрібного партнера, який би допомагав їй в реалізації власної політики на пострадянському просторі. Українська дипломатія не стільки з власної вини, скільки з об’єктивних кон’юнктурних причин, програла конкуренцію країнам Центрально-Східної Європи, зокрема Польщі та Чехії, за політичну та економічну прихильність великих держав. Крім того, їй так і не вдалося нейтралізувати фактор Росії. Великі держави вирішили будувати відносини з нею напряду, без посередності України.

Асиметричність, яка є особливістю відносин України з великими європейськими країнами та США, українські дипломати намагалися подолати шляхом співпраці з іншими країнами Євросоюзу, й за їх сприяння добитися підтримки європейської інтеграції. В цьому контексті варто виділити співпрацю з Нідерландами, активізація якої почалася в 2002 р. Саме ця країна протягом 2002–2004 рр. головувала в багатьох європейських інституціях, зокрема: ОБСЄ, Рада Європи, ЄС, що й визначило до неї підвищений інтерес з боку України. Під час візиту 18–19 квітня 2004 р. в Україну Прем’єр-міністра Нідерландів Я. П. Балкененде було

підписано Програму спільних дій на 2004–2006 рр. між урядами двох країн. Це тісне співробітництво продовжилося й після приходу до влади В. Ющенка.

Значні успіхи української дипломатії у встановленні добросусідських відносин із країнами Центральної та Східної Європи, чому, не в останню чергу, сприяло недалеке спільне минуле, а звідти – спільні страхи і проблеми. Тісним і взаємовигідним співробітництвом відзначалися відносини з Угорщиною, Болгарією та Польщею. Характер відносин із останньою країною отримав статус стратегічних. Починаючи з 1995 р., Варшава виступила з низкою ініціатив стосовно Києва, зокрема, підтримано курс на здобуття ним членства в Центральноєвропейській ініціативі та Раді Європи. Подальша співпраця у контексті європейської інтеграції сприяла виробленню спільної позиції з багатьох питань. Яскравим прикладом цього стала діяльність українських та польських військовослужбовців в Іраку, участь Президента А. Квасневського в урегулюванні політичної кризи 2004 р. в Україні, пошуки шляхів історичного порозуміння, проведення року Польщі в Україні тощо. Правову базу українсько-польських відносин складають близько 200 угод, які загалом забезпечують ефективне функціонування двосторонніх механізмів співпраці. Створено відповідні інститути міждержавної співпраці, зокрема: Консультаційний комітет президентів України та Польщі, Українсько-польська змішана комісія з питань торгівлі та економічного співробітництва, Українсько-польський економічний форум, Постійна українсько-польська конференція з питань європейської інтеграції тощо [10, с. 14].

Леонід Кучма, як відзначають експерти, особливо в перші роки свого керівництва, задекларував пріоритетність європейського вектору. 4 квітня 1996 р. під час своєї щорічної доповіді у Верховній Раді, Президент підкреслив, що “інтеграція в Європу – наш свідомий і стратегічний вибір” [9, с. 16]. А в інавгураційній промові 30 листопада 1999 р. наголосив: “Підтверджуючи свій європейський вибір, ми ставимо за стратегічну мету вступ до Європейського Союзу”. Звичайно, що мова йшла про досить віддалене майбутнє, адже Україна надто відставала від країн Західної Європи [4, с. 649].

Важливим кроком до цього стала активізація роботи в межах Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), отримання членства в Раді Європи (26 вересня 1995 р.). 14 червня 1994 р. підписано Угоду про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом (ЄС), що започаткувало доволі інтенсивний діалог. Ще в лютому 1994 р. Україна приєдналася до програми НАТО “Партнерство заради миру, а 9 липня 1997 р. у Мадриді була підписана Хартія про особливе партнерство між Україною та Північноатлантичним альянсом. Уже через п’ять років, 23 травня 2002 р., на засіданні Ради національної безпеки та оборони України під головуванням Л. Кучми було визнано, що нейтралітет є для України безперспективним й прийнято рішення розробити стратегію, остаточна мета якої має передбачати вступ України до НАТО.

Загалом, у 2001 р. почалася відмова від багатовекторності на користь основного напрямку – європейської інтеграції. Проте, в умовах вище названих внутрішньо- та зовнішньополітичних конфліктів, українська зовнішня політика помітно схиляється у бік Росії. В обмін на політичну підтримку Україна пішла на ряд поступок. Зокрема, це виявилось в посиленні роботи в межах СНД, а 20 квітня 2004 р. Верховна Рада України ратифікувала підписану у вересні 2003 р. Угоду про формування Єдиного економічного простору між Росією, Казахстаном, Україною й Білоруссю. Показово, що участь України в цьому проєкті розглядалася як іноземними дипломатами й політиками, так і частиною їх українських колег альтернативою до європейської інтеграції [11, с. 149].

У контексті такої розбалансованості декларацій і дій варто наголосити на факті порушення принципів здійснення зовнішньої політики, яке мало місце за другої каденції Л. Кучми. Указом від 29 листопада 2003 р. МЗС фактично був підпорядкований Адміністрації Президента. “Багатовекторність”, запропонована Л. Кучмою, і породжена нею невизначеність зовнішньополітичного курсу, яка проявлялася у хаотичній зміні “векторів” і політичних гасел (постійний, тимчасовий чи активний нейтралітет й позаблоковість; одночасне партнерство з ЄС, Росією і США; двовекторність; євроатлантичний вибір;

європейська і євроатлантична інтеграція при підтриманні стратегічного партнерства з Росією; проукраїнська зовнішня політика; курс “до Європи разом з Росією”, чи СНД, чи ЄврАзЄс і СЕП) [3, с. 37], на нашу думку, була хитаннями між цивілізаціями. Така зовнішня політика не сприяла консолідації суспільства, а лише приглушувала його амбівалентні рефлексії. Діючи за принципом “не наламати дров”, українська дипломатія проводила дуже обережну політику як у європейському, так і в російському напрямках, що не сприяло рухові. Більше того, такі вагання й непослідовність України, зумовлені цивілізаційною невизначеністю, були розцінені на Заході й Росії як неготовність до серйозних партнерських відносин. Не ставши “своєю” на Заході, Україна, як незалежний суб’єкт міжнародної політики, стала “чужою” Росії. А тому налагодження українсько-російських відносин протягом 2002–2004 рр. відбувалися шляхом серйозних політичних й економічних поступок з боку України, що справедливо багатьма українськими експертами розцінювалося не як партнерські відносини, а відносини залежності. Не змігши за перші роки незалежності відірватися від Росії, стати для неї рівним партнером, Україна знову попала в зону російського впливу, але вже не як суб’єкт, а об’єкт експансії. Зрозуміло, що такі провали зовнішньої політики можна значною мірою пояснити складним внутрішнім становищем України, економічною кризою, відсутністю державотворчого досвіду. Але поза цим є головна причина – невідповідність українського прориву до західної цивілізації.

Третій період української зовнішньої політики розпочався з приходом до влади В. Ющенка. Помаранчевий флер створив небувале досі піднесення іміджу України на Заході, а сама “революція” витворила потужний міф, який українські державці поклали в основу своїх прозахідних цивілізаційних проєктів. На думку О. Сушка, “помаранчева революція чітко виявила бажання української нації стати частиною Заходу; громадяни поводити себе в повній відповідності з тим, як чинять у подібних ситуаціях європейці, захищаючи права та принципи, які складають ціннісний фундамент Євроатлантичної спільноти” [12, с. 41]. В. Ющенко чітко заявив на весь світ про належність України до європейської цивілізації й безальтернативність європейського вибору. Українські дипломати однозначно висловилися за формування чіткого зовнішньополітичного курсу. О. Чалий, відомий своїми поглядами стосовно позаблокового статусу України, під час “круглого столу” 19 січня 2005 р. наголошував: “Сьогодні головне завдання зовнішньої політики – дуже швидко поставити чіткі пріоритети і орієнтири у наших взаємовідносинах з ЄС та НАТО ... Новий Президент, новий Уряд повинні подати заявки на вступ до ЄС та НАТО...” [13, с. 53]. При цьому, вибір такої орієнтації носив цивілізаційний характер. Заступник секретаря РНБО України С. Пирожков підкреслював, що “вироблення пріоритетів зовнішньої політики України треба вписати в сучасний геополітичний контекст розвитку світових процесів і тенденцій” [13, с. 58].

Піком зближення між Україною та ЄС став початок 2005 р., коли Європа вітала “помаранчеву революцію”. Так, Європейський Парламент у січні 2005 р. фактично визнав перспективу членства України в організації. Спираючись на сприятливу зовнішню кон’юнктуру, українські дипломати взяли надзвичайно швидкий темп у європейському напрямі. Як позитив сприймалося отримання Україною статусу країни з ринковою економікою, перспективи швидкого входження в СОТ, підтримка з боку США прагнень України вступити в НАТО, покращення відносин із ЄС. Але Україна не використала свого дійсно унікального шансу змінити парадигму відносин з ЄС, перевівши її з площини партнерства в площину реальної інтеграції. На це, зокрема вказували українські експерти, коли констатували, що “проевропейськи налаштований глава держави не сформулював цілісну та довготривалу стратегію інтеграції України до Європейського Союзу” [14, с. 5]. Вже в лютому 2005 р. європейські бюрократи дихнули з полегшенням: новопризначений український віце-прем’єр з питань європейської інтеграції О. Рибачук проголосив великим досягненням української дипломатії, підписаний у Брюсселі План дій Україна – ЄС, тобто головний інструмент європейської політики сусідства, який стосується “сусідніх країн, які на сучасному етапі не мають перспективи членства в Євросоюзі” [15, с. 5].

А одночасний провал ратифікації Договору про запровадження Конституції для Європи на референдумах у Франції та Нідерландах, спричинив переосмислення європейськими чиновниками політики приєднання. Той же Європейський Парламент через три місяці заявив, що Євросоюз “сягнув меж своєї поглинальної здатності”, а Єврокомісія у листопаді 2005 р. запропонувала у близькій та середній перспективі зосередитися на поступовому приєднанні країн Західних Балкан, утримуючись від надання перспективи членства східноєвропейським країнам. Про це ж заявили впливові європейські політики. Канцлер Австрії Вольфганг Шусель на початку 2006 р. відзначив, що політика розширення ЄС не повинна йти далі західнобалканських країн, а прем'єр-міністр Франції Д. де Вільпен висловився за пріоритетність “поглиблення ЄС”, бо “Європа не має покликання розширюватися без кінця” [14, с. 5].

Сучасна політика ЄС щодо України будується з врахуванням внутрішніх проблем: “турецьке питання”, провал процесу ратифікації Конституції ЄС і пов'язана з цим дилема вибору між різними сценаріями інституційних реформ, страх перед неконтрольованим напливом мігрантів, присутність конкретних протекціоністських інтересів у торгівлі. Все це сприяє пошуку Брюсселем такої компромісної формули, яка б надавала партнерам на зразок України конкретні економічні переваги й технічну допомогу, при таких формулюваннях, що уникають будь-яких зобов'язань стосовно європейської перспективи. За таких формулювань для України серйозний інтерес полягає лише у перспективі створення зони вільної торгівлі [15, с. 5]. Німецький канцлер А. Меркель заявила, що “найближчим часом Європа нікому не стане давати обіцянок, які стосуватимуться вступу до ЄС” [16, с. 5]. За словами канцлера, новою формою відносин Євросоюзу з Україною могло б стати “тісне співробітництво”, яке вона розуміє як проміжну фазу між діючою нині “політикою сусідства” і повноправним членством в ЄС. Щоправда, і на цій новій стадії, за словами Меркель, не варто давати Києву будь-які певні обіцянки, чи визнавати його перспективним кандидатом в ЄС [16, с. 5].

Вирішальна роль в інтеграції України в західну цивілізацію на сучасному етапі відводиться США. Одне із ключових питань двосторонніх стосунків – є входження України в НАТО, стало одним із центральних у стосунках зі США, які помітно посилилися після приходу до влади В. Ющенко. Бажання України інтегруватися в європейські структури, активно використовуючи досвід країн Центральної Європи і Балтії (через НАТО до ЄС) більш аніж очевидне. Вагому роль в тому процесі відіграла саме підтримка США. Сьогодні ця країна, виходячи з власних геополітичних інтересів, попри незгоду країн “Старої Європи”, висловлює однозначну позицію щодо членства України в альянсі. Однак, наскільки такий шлях є перспективним для України? Виходячи з об'єктивних протиріч, які мають місце між ЄС (конкретніше Німеччиною й Францією) та США, українська інтеграція “в Європу” набуває дивної траєкторії, коли вступ до НАТО може виявитися “піровою перемогою”. Адже нонсенсом є входження “в Європу”, опираючись на США. У даному випадку посилення на досвід Польщі не буде коректним, адже на відміну від України, вона мала сильну підтримку не лише від США, але й Німеччини.

Загалом, варто відзначити, що американський вектор української політики виявлявся найуспішнішим. Але за відсутності його належної підтримки європейським вектором спостерігається сильний перекис, який зводить до мінімуму можливості дій. Для України значно привабливішим виглядає шлях до членства в ЄС без НАТО. Про те, що такий варіант теоретично можливий свідчать заяви європейських чиновників, зокрема Х. Солани. Втім, для США така позиція не прийнятна. Там продовжують вважати, що європейська і євроатлантична інтеграція – це два крила одного лайнера, спроможного вивести Україну з пострадянської “сірої зони” на траєкторію сталого розвитку як європейської держави. Спроби штучно розвести ці два процеси не знаходять американського розуміння і трактуються як ознака небажання робити і те, й інше [17, с. 5].

Варто підкреслити, що проголошений курс на активну не просто європейську, а євроатлантичну інтеграцію України викликав доволі сильне неприйняття в середині країни, оголив міжцивілізаційний конфлікт. Адже повернення до форсованої євроінтеграції

відбувалося на фоні різкого похолодання відносин із Росією, і як наслідок – газові та м'ясо-молочні війни, сепаратизм, “антинатівська істерія” та загострення мовного питання в середині України. Перед Україною серйозно постала загроза розколу саме в категоріях С. Гантінгтона, в якому вирішальну роль відіграватиме саме фактор Росії, а не західної цивілізації. Позиція Росії очевидна. В період другої президентської каденції В. Путіна Росія зробила значний крок до повернення себе як цивілізації, та самоусвідомлення себе як одного з геополітичних центрів світу в умовах багатополярності. Ознакою цього стала конфронтація зі США та активна співпраця з ЄС. За таких умов Україна попала в доволі неприємну геополітичну ситуацію. В. Горбулін відзначає, що “за умов посилення діалогу Росії з провідними країнами світу, Україна втрачає своє геополітичне та геостратегічне значення в очах Кремля” [18, с. 4]. За умов чіткої цивілізаційної невизначеності України, вона здається для Кремля ненадійним союзником, який постійно порушує правила гри. Не випадково, принциповою особливістю нової, “відкоригованої” політики Кремля стає байдужість щодо підтримки стабільності в Україні. При цьому “генерація хаосу” в Україні на тлі високого рівня конфліктності українсько-російських відносин стає одним зі значимих чинників зовнішньої політики РФ [18, с. 4]. Загалом, відносини між двома країнами впродовж останніх років стали напруженими.

Породжена подіями кінця 2004 р. внутрішньополітична криза, формування доволі еkleктичного “помаранчевого” табору і допоки згуртовано “біло-синього”, в умовах парламентсько-президентської республіки призвели до повної невизначеності зовнішньої політики в другій половині 2006 р. Підтвердженням цього стала антинатівська позиція Прем'єр-міністра України В. Януковича у вересні 2006 р. під час візиту в Брюссель, яка в ключових положеннях повністю розходила з курсом Президента В. Ющенка.

Таке посилення європейського вектору в зовнішній політиці України після 2004 р. зумовлювалося, значною мірою, новою геополітичною реальністю, що склалася після 1 травня 2004 р. Розширення ЄС на схід перетворило Україну на його сусіда. В результаті цього Україна опинилася між двома центрами з невизначеним до кінця власним статутом, що вимагало від неї вираженості та абсолютно реалістичної політики [19, с. 110]. Саме виходячи з таких передумов і формується сучасна зовнішньополітична стратегія України. В її основі лежить принцип переваг однополярності орієнтацій в міжнародних відносинах. Логіка тут наступна – у сучасному світі існуватиме кілька центрів впливу – США, ЄС, Китай, Індія. Роль Росії залежатиме від того чи прагнутиме ця країна набути рис ще одного глобального центру, чи стане складовою частиною одного з існуючих. Що ж до України, то оскільки вона не може бути глобальним лідером одноосібно, то існує потреба вибору, в якому центрі глобальної політики брати участь. На думку экс-міністра закордонних справ України Б. Тарасюка, “найбільш логічною і перспективною для реалізації наших національних інтересів ... є участь України в Європейському Союзі” [20, с. 10].

Після складного у внутрішній політиці 2007 р., зовнішньополітичний курс не зазнав змін. Новопризначений міністр В. Огризко підкреслює його спільне бачення Президентом і урядом: “і президент, і уряд бачать нашу перспективу однаково. Це перспектива наближення до Європи, набуття членства в НАТО, розвитку нормальних добросусідських відносин із Росією, США, Польщею, нашими партнерами та сусідами, розвиток України як регіонального лідера, здатного зіграти дуже важливу роль у питаннях забезпечення енергоносіями, використання транзитного потенціалу нашої держави” [21]. Серед сучасних пріоритетів МЗСу європейська інтеграція визначається ключовим статусом, який акумулює в собі цілий комплекс внутрішньо- та зовнішньополітичних зусиль України з метою наближення до ЄС та створення необхідних передумов для вступу до Європейського Союзу у майбутньому. Поруч із ним декларується євроатлантична інтеграція – захист безпекових інтересів України, участь у створенні євроатлантичного простору стабільності та безпеки, поступова інтеграція до НАТО. Реалізація цієї мети має бути досягнута через використання механізмів співробітництва з НАТО, зокрема Плану дій та щорічних Цільових планів, а також приєднання до Плану дій щодо набуття членства [22].

На зустрічі з главами іноземних дипломатичних місій, акредитованих в Україні 21 грудня 2007 р. В. Огрізко чітко окреслив незмінність курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію України, бо “Європа – це той маяк, без якого Україна заблукає в бурхливому морі світової глобалізації” [23]. Він підкреслив, що “курс на європейську інтеграцію України є тотожним курсові політичних та економічних реформ самої України. Європейська історична та культурна спадщина народу України, європейська ідентичність України та її бажання стати членом об’єднаної сім’ї європейських народів лежать в основі української національної ідеї” [23]. При цьому висловлено впевненість, що європейська інтеграція як частина політики модернізації України може також стати тим містком, який здатний об’єднати політичні програми різних політичних сил нашої держави та має бути національною платформою стратегічного розвитку Української держави.

Міністр закликав до виваженості у відносинах із Європою, необхідності прагматичних підходів, адже “наш шлях в Європу – це не один гігантський стрибок, а множина послідовних кроків”. При цьому вказується, що “політика сусідства” є лише інструментом, проміжним етапом для досягнення нашої кінцевої мети – бути інтегральною частиною Європи. В. Огрізко також презентував дорожню карту європейської інтеграції України, яка має складатися з таких етапів:

- у короткостроковій перспективі – успішне виконання Плану дій Україна – ЄС як інструменту наближення до стандартів Євросоюзу та інтеграції до внутрішнього ринку ЄС, а також успішні переговори з укладення нової посиленої угоди, яка має закласти юридичну основу розвитку наших відносин на наступні 10 років;

- у середньостроковій перспективі – забезпечення успішного виконання нової угоди Україна – ЄС і створення спільної поглибленої зони вільної торгівлі;

- і як результат – доведення інтеграції України у європейські структури до такого рівня, який уможливить набуття членства в Європейському Союзі.

За такого підходу, відносини з Росією набувають вторинного значення, яке на дипломатичній мові виражене епітетами “стабільні” й “добросусідські”. На думку В. Огрізка ці стосунки мають бути прагматичними, рівними, передбачуваними та дійсно партнерськими, що базуються на загально визначених нормах і принципах міжнародного права, позбавлені заїдеологізованості та комплексу “старшого” та “меншого” братів.

В умовах глобалізації для України надзвичайно важливим завданням українських дипломатів є подолання двополюсного цивілізаційного дискурсу між Росією та Заходом, шляхом розширення співробітництва, насамперед, економічного, наукового, інформаційного, військово-технічного з іншими цивілізаціями. Знову ж таки, орієнтацію на ці цивілізації, розширення з ними, насамперед, економічного співробітництва, варто розглядати як елемент національної безпеки. Дуже важливим завданням зовнішньої політики стає формування в іноземних держав усвідомлення України як самостійного, рівного партнера, а не як альтернативи до Москви. Поки що, на жаль, високої активності в розширенні контактів не спостерігається. При цьому варто підкреслити, що у випадку контактів з цивілізаціями Азії, країнами Африки і Латинської Америки для України є визначальним економічний ефект.

На анкетах Фонду Еберта, присвячених моніторингу зовнішньої політики України, зовнішньополітична активність української дипломатії в країнах Азійсько-Тихоокеанського регіону регулярно отримує низькі бали. Це при тому, що потенційно азійські країни можуть швидко перетворитися у великі за обсягами ринки збуту української продукції машинобудівного комплексу, металопрокату, надання науково-технічних, транспортних та інших послуг. Орієнтація України на збільшення своєї присутності на ринках країн Сходу дуже легко пояснюється з точки зору економіки. У Європі й США ринок переповнений сучасними товарами, а тому нашу продукцію ніхто особливо не чекає, тоді як в Азії ми все ще можемо знайти власну нішу. Однією з хиб української зовнішньої політики експерти справедливо називають низький рівень українсько-китайських відносин. Між тим, Китай залишається однією з небагатьох держав, яка дійсно зацікавлена в розвитку довгострокового й всебічного співробітництва з нами, а його можливості в світі постійно зростають [24,

с. 379]. Україна розглядається КНР як перспективний торговельний партнер, економічні зв'язки з яким є взаємовигідними. Офіційний Пекін виходить з тези про взаємодоповнюваність економічних інтересів Китаю та України, що сприяє, з одного боку, наповненню українського ринку товарами народного споживання китайського виробництва, а з другого – використанню українських високих технологій для потреб розвитку таких китайських галузей як ракетно-космічна, авіаційна, суднобудівна, енергетична, ВПК тощо. У 2005 році двосторонній товарообіг, за даними української статистики, становив 2,52 млрд дол., за даними китайської статистики – 3,28 млрд дол. Завдяки зростанню обсягів двосторонньої торгівлі, Україна утримала свої позиції в системі зовнішньоекономічних пріоритетів Китаю у якості одного з найважливіших партнерів серед країн Східної Європи. Серед країн СНД Україна посідає 3 місце за обсягом двосторонньої торгівлі з Китаєм. Про важливість Китаю для української економіки свідчить те, що КНР входить до першої десятки найбільших зовнішньоторговельних партнерів України [25].

Маловиразним залишається японський вектор української політики, що й відбивається на низькому рівні економічного співробітництва. Доля японських інвестицій в Україні пов'язана численними непорозуміннями, наприклад, навколо аеропорту “Бориспіль”, на реконструкцію якого японцями було виділено 170 млн дол., чи ліквідації вільних економічних зон, у одній з яких працювала відома компанія “Yazaki”. Загалом, японці значно уважніше ставляться до ринків Центральної та Східної Європи [26, с. 5]. Українсько-індійське співробітництво попри давні традиції все ще залишається розбалансованим. Хоча Індія розглядається головним партнером у південно-азійському регіоні, все ж, свої відносини з Україною вона не відносить до сфери зовнішньополітичних пріоритетів [27, с. 50].

На нашу думку, зовнішній політиці України з вище названими цивілізаціями бракує системності, чіткого усвідомлення власних пріоритетів. Як наслідок – періоди співпраці змінюються охолодженням відносин. Виходячи зі специфіки українського експорту, який багато в чому має воєнне призначення, варто продумувати до кінця можливі ризики. Адже відносини між Китаєм, Індією та Японією є далеко не безхмарними. Так, продаж українських танків Т-80 Пакистану (“пакистанський контракт”) викликав охолодження відносин з Індією протягом 1997–2000 рр. Коли Київ займає сторону Японії в питанні північнокорейської ядерної програми, то мусить бути свідомим, що ставить під удар відносини з Китаєм тощо.

Значно актуальнішим українські дипломати розглядають близькосхідний регіон. Не потрібно забувати, що по території України проходить межа мусульманського світу. Допоки Крим залишається спокійним в етнічному плані місцем, проте, в силу загострення цивілізаційних суперечностей він може перетворитися в зону неспокою. Тому виважена зовнішня політика в близькосхідному напрямі стає необхідним фактором забезпечення суспільного спокою в Криму.

На формування української позиції в питаннях близькосхідного конфлікту суттєвий вплив мали, з одного боку, спадок радянської дипломатії, заснованої на підтримці арабів, а з другого – бажання налагодити хороші відносини з Ізраїлем, що, в свою чергу, могло посприяти підтримці України єврейськими бізнесовими та політичними колами. Все це об'єктивно породжувало двоїстість української позиції, яка формально полягала в дотриманні нейтралітету. Аналіз голосувань української делегації в Генеральній Асамблеї ООН щодо близькосхідних революцій засвідчує, що більшою мірою позиція України збігалася з позицією арабських держав, Ірану, Китаю, Франції та Великої Британії, меншою мірою Росії. І, навпаки, переважно контрастує з позиціями США та Ізраїлю [28, с. 96]. Мирні ініціативи України, миротворчі функції – все це сприяло утвердженню держави, а також дозволяло просувати військове обладнання в такі країни як Ірак, Саудівська Аравія, Кувейт, ОАЕ, Іран, Ємен, Сирія, Йорданія.

Зросли також обсяги продажу озброєння у Алжир, Єгипет та Лівію. Загалом, Африканський континент, так як і країни Латинської Америки, розглядаються як об'єкти економічної експансії України. В цивілізаційному плані ці регіони є маловиразними. Однак, налагодження співпраці є перспективним напрямом зовнішньої політики. На Африканському

континенті пріоритетною вважається співпраця з Нігерією та Лівією. Обидві країни мають значні запаси нафти, що не безпідставно розглядається українським керівництвом як один із можливих напрямків диверсифікації енергоресурсів. Позаяк ці країни є учасниками й лідерами таких впливових африканських організацій як Рух Неприєднання, Африканський союз, Економічна співдружність держав Західної Африки, то вони також розглядаються Україною ще й як партнери-посередники.

Латинська Америка не вважалася пріоритетним напрямком ще від радянських часів. Не випадково реальне зближення України з країнами цього регіону відбулося лише восени 1995 р. під час офіційного візиту Президента України Л. Кучми до Бразилії, Аргентини і Чілі. Здавалося, що налагодженню відносин сприятиме чисельна українська діаспора. Однак, її можливості надто обмежені. Більше того, Аргентина та Бразилія дуже часто на світових ринках сільськогосподарської продукції виступають основними конкурентами.

Інтенсивність відносин із світовими цивілізаціями нині є таким же показником незалежності як і наявність власної території чи інститутів влади. Легковажити цим фактом не варто, бо в умовах величезної конкуренції у сучасному світі за контроль над ресурсами і ринками збуту, почуватися захищеною може тільки та держава, яка глибоко вкорінена в ці процеси. Переплетення інтересів між різними суб'єктами міжнародної політики є одним із гарантів безпеки. Україні вкрай важливо диверсифікувати не лише джерела постачання енергоресурсів, але й міжцивілізаційний діалог, який би позбувся дихотомічного дискурсу Росія – Захід. Налагодження взаємовигідної співпраці з цивілізаціями Сходу має стати державним пріоритетом. На сьогодні зусиллями українських дипломатів лише започатковано цю роботу, однак, її масштаби не задовольняють. Зрозуміло, що зворотним боком такої включеності стає наростаюча залежність від глобальних викликів. Однак, за нинішніх умов це та ціна, яку мусить платити кожна держава, що прагне бути незалежною.

Появу незалежної України в світовому дискурсі не можна сприймати виключно в рожевих тонах. Радше навпаки – з'явився ще один конкурент, потенційно сильний, амбітний і претензійний. За цих умов можна зрозуміти логіку великих держав західної цивілізації, які не поспішають приймати Україну як рівного партнера в свій доволі герметичний клуб. Декларована Україною миролюбність, демократичність, “добровільна” відмова від статусу ядерної держави, безумовно, створюють їй хороший імідж у світі. Цим можна пишатися, але не можна його перетворювати в стартовий капітал.

Становлення української зовнішньої політики відбувалося в умовах однополярності світу. Домінування в сучасному світі західної цивілізації зумовило вибір зовнішньополітичної стратегії. Вже за роки президентства Л. Кучми цей вектор стає визначальним, однак, лише за його наступника В. Ющенка він отримує повну перевагу. При цьому українські політики головну увагу акцентують на практичних перевагах європейської цивілізації, не наголошуючи на ментальній, культурній та релігійній невідповідності. Все це, в умовах неконсолідованості української нації, призводить до розколу й відбивається на внутрішньому становищі. Проблемаю залишається й невизначеність Європи щодо України, з одного боку, і цілком очевидні претензії Росії на домінування на пострадянському просторі.

Список використаних джерел

1. *Цивілізація* // Історична наука: термінологічний і понятійний довідник: Навч. посіб. / В. Литвин, В. Гусев, А. Слюсаренко та ін. – К.: Вища шк., 2002. 2. <http://www.ji.lviv.ua/n39texts/dacyuk.htm> 3. *Віднянський С., Мартинов А.* Еволюція зовнішньої політики України: (1991–2006): до 15-річчя незалежності України // Український історичний журнал. – 2006. – № 4. 4. *Нариси з історії дипломатії України* / О. Галенко, Є. Камінський, М. Кірсенко та ін., під ред. В. Смоля. – К.: Альтернативи, 2001. 5. *Фукуяма Ф.* Кінець історії? // Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. – М.: ООО АСТ, 2003. 6. <http://www.nau.kiev.ua/nau10/ukt/doc.php?code=3360-12> 7. *Макар Ю.* Незалежна Україна: проблема пошуків геополітичної стратегії // III Міжнародний науковий конгрес українських істориків “Українська історична наука на шляху творчого поступу”. Луцьк, 17–19 травня 2006 р.: Доповіді та повідомлення: В 3-х т. / Гол. ред. І. Коцан. – Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – Т. 1. 8. *История России XX – начала XXI века* / А. Барсенков, А. Вдовин, С. Воронкова; под ред. Л. Милова. – М.: Эксмо, 2006. 9. *Митрофанова О.* Україна та ЄС: теорія і практика двосторонніх взаємин // *Визвольний шлях.* – 2005. – № 1. 10. *Гевко В.* Україна і Польща: особливості

розвитку двосторонніх відносин (1991–2004): Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 2005. 11. *Тодоров І.* Єдиний економічний простір і європейська інтеграція України // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – Вип. 14: Міжвідомчий збірник наукових праць / Відп. ред. С. В. Віднянський. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2005. 12. *Сушко О.* Вплив Помаранчевої революції на міжнародні відносини // Визвольний шлях. – 2005. – № 3. 13. *Новій Україні – нову зовнішню політику* // Політика і час. – 2005. – № 2. 14. *Посельський В.* У пошуках оптимальної стратегії євроінтеграції // Дзеркало тижня. – 2006. – 11 лютого. 15. *Бобицький Н.* Україна – ЄС: на пути к новому соглашению // Зеркало недели. – 2006. – 14 января. 16. *Сагайдачний И.* Осторожно: двери закрываются. После Румынии и Болгарии Евросоюз временно приостановит прием новых членов // Зеркало недели. – 2006. – 30 сентября. 17. *Сушко О.* Україна – США: Без проблем, але й без перспективи? // Дзеркало тижня. – 2006. – 21 жовтня. 18. *Горбулін В.* Український фронт четвертої світової війни // Дзеркало тижня. – 2006. – 29 липня. 19. *Циватий В.* Інституціональний вимір зовнішньої політики у контексті європейської та євроатлантичної інтеграції України (теоретико-методологічний аспект) // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Міжвідомчий збірник наукових праць / Відп. ред. С. Віднянський. – Вип. 16. – К., 2007. 20. *Таукач О.* 15 років власної міжнародної політики / Інт. з міністром закордонних справ Б. Тарасюком // Політика і час. – 2006. – № 9. 21. <http://www.dt.ua/1000/1550/61688/> 22. <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/293.htm> 23. <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/1547.htm>. 24. *Цивилизационные модели современности и их исторические корни* / Ю. Н. Пахомов, С. Б. Крымский, Ю. В. Павленко и др. Под ред. Ю. Н. Пахомова. – Киев: Наук. думка, 2002. 25. <http://www.ukremb.cn/relationship/economy/> 26. *Гетьманчук А.* Українсько-японська асиметрія // Дзеркало тижня. – 2006. – 8 липня. 27. *Баранецький І.* Україна – Індія: від ситуативних до стратегічних відносин // Політика і час. – 2006. – № 1. 28. *Петюк Р.* Послідовний нейтралітет. Важлива складова близькосхідної політики України // Політика і час. – 2006. – № 7–8.

Mykola Alexiyevets, Yaroslav Seko

CIVILIZATION ASPECTS OF EVOLUTION IN UKRAINIAN FOREIGN POLICY DURING THE PERIOD OF INDEPENDENCE

In the article evolution of Ukrainian foreign policy at the period of independence in the context of civilization discourse is analysed.

Key words: Ukrainian foreign policy, independence, modern world development, civilization approach.